

HALOTTI BESZÉD

John Philips Marquand amerikai író meghalt. A nálunk alig, vagy csak egyoldalúan ismert író vonzó egyéniségét John Mason Brown mutatja be a *Saturday Review* augusztus 13-i számában, s ugyanítt a Maxwell Geismar gondosan megfogalmazott, szabatos bírálatot az elhunyt író munkásságáról.

Marquand nem volt élvonalbeli író. A bostoni előkelő társasághoz tartozott, és sohasem tudta áthidalni azt a szakadékot, amely ennek a rétegnek szokásai és hagyományai, meg saját törekvései között tátongott. Így, ebből az ellentmondásból született meg a gondosan kidolgozott, gúnyos megfigyeléseken és enyhe megbocsátáson alapuló életmű. *The Late George Appley* (A megboldogult George Appley) című regénye 1938-ban jelent meg, és Pulitzer-díjjal tüntették ki. Ezt a könyvet a *Wickford Point* című regény — Geismar szerint — Marquand legjobb alkotása követte. A regény hőse feleségül vesz egy fiatal lányt, de csak azzal a föltétellel, hogy azonosítja magát a levitézlett újangliai arisztokrácia elveivel, mert jómaga is ehhez a letűnőben lévő társadalmi osztályhoz tartozik. Marquand mesteri képet fest az általa igen jól ismert emberekről.

Lényének kettőssége abban a törekvésben is kifejezésre jutott, hogy szerette a könnyű sikert. Már elismert író volt, könyvei komoly sikert arattak, amikor detektívregényeket kezdett írni. Hőse — Mister Moto — világszerte népszerű lett, és a szerző nevét nemcsak Amerikában, hanem — a két háború között — az egész világon ismertté tette. A kritikusok szerint ez a sikerhajhászás készítette Marquandot a *H. M. Pulham, Esquire* megírására is. H. M. Pulham alakja később egy egész sor marquandi regényhős öse lett.

Pulham felemásan bátor, felemásan szomorú, enyhén unalmas teremtménye a bostoni jótársaságnak. Jelszavát így lehetne megfogalmazni: „Jobb életet is élhettél volna, ha újra kezded, azonban...”

Ez a pszichikai alapeszme teremtette meg a Marquand regényeit jellemző felemásan realiztikus, alkalmazkodó légkört, amelyekbe remek szatirikus jelenetek, szellemes párbeszédű szövegek, és teli vannak a múlt után érzett borongó vágyalkozással. Ez jellemzi a *So Little Time* (Oly kevés idő), *B. F. 's Daughter* (B. F. leánya), *Point of no Return* (Alhonnán nincs visszatérés) című regényeket, amelyek közül az utóbbival Marquand — hogy úgy mondjuk — elindította az ötvenes évek „kisvárosi regényeinek” mozgalmát, s megteremtette a „valahogy csak lesz ebben az öngyilkos világban” jelszavát.

Marquand — állapítja meg Geismar — birtokában volt mindazoknak a képességeknek, amelyekre a jó regényírónak szüksége van: éles szeme, kifinomult hallása volt, tudott megfelelő léghőmérsékletet teremteni, nagyszerűen rajzolta meg a társadalom jellegzetes képviselőinek alakját. Viszont: hiányzott belőle az egyéni bátorság és az erkölcsi szigor. Geismar fölveti a kérdést: nem szándékosan választotta-e Marquand az önmegtágadásnak ezt a formáját, s nem abban rejlik-e regényeinek értelme, hogy tiszteletreméltónak és elkerülhetetlennek tünteti fel az Egyesült Államok középosztályának reménytelenségét és így állítja be mindazokat a valamirevaló embereket, akiket — mint őt magát is — gúzsba kötött a népszerűség, a siker és az anyagi jólét.

A TOLSZTOJ-ÉVFORDULÓ ELŐTT

Novemberben lesz ötven éve, hogy Tolsztoj Leó meghalt. Az évforduló alkalmából — a Forc-alapítvány támogatásával — nemzetközi találkozót rendeztek Velencében. A megbeszélést összehívó bizottság tagjai között — jelenti a *New York Times Book Review* — az európai irodalom több nevezetessége foglalt helyet: E. M. Forster, Aldous Huxley és Francois Mauriac, az értekezleten pedig részt vett Alberto Moravia, Ignazio Silone, Ricardo Bacchelli (a tolsztoji értelemben vett epikus regények írója), John Dos Passos, Ernest Simmons (Tolsztoj életrajzírója), Herbert Read és mások. Nagy figyelmet keltett a szovjet küldöttség, amelynek tagjai között ott volt Nikkoláj Gudzi, Tolsztoj műveinek kiadója, Vladimir Jermilov kritikus és életrajzíró, továbbá Georgij Mankov, a szovjet írók szövetségének titkára.

Nyilvánvaló, hogy a küldöttség jelenléte a nyugatias környezetben különleges léghőmérsékletet teremtett és szokatlan témákat vetett föl. Jermilov elsősorban a forradalom szempontjából, Lenin ismert tételeivel magyarázta Tolsztoj munkásságát, és — igen epés válaszokat kapott, amelyek közül a nyugatiakat különösen Salvador de Madariaga válasza villanyozta föl. Madariaga fölszólalása befejezésétől ezt mondta: „Tolsztojt kinevezhetjük szent Márk tanítványának, szent Marx követőjének azonban semmi esetre sem!”

Az értekezlet részvevői nyolc ülést tartottak, és periférikus témákat is megvitattak. Szóba került — többek között — Tolsztoj álláspontja a vallással és a halállal szemben, az Anna Karenina szereplői stb. A beszámolókat és a vitákat erős — nem kizárólag politikai — antagonizmus jellemzi. Az ellentétes nézeteket talán így lehetne megfogalmazni: vajon Tolsztojban csak a művészt kell látni, akinek eszméi és elméleti kisiklásai mellékesek, vagy pedig mint nagyon is számottevő moralista és bölcselőre kell föltekinteni rá? Moravia az első álláspontot képviselte, s fölvetette a kérdést, milyen mértékben hat Tolsztoj epikus kifejezőmódja a mai írókra. Azt állította, hogy az efféle írásmód már mindentűlt túlhaladott, kivéve a Szovjet Szövetséget, ahol Tolsztojnak ma is vannak követői: Mihail Szoholov és Alekszandrar Fagyejev. N. K. Narayan, indiai kiküldött, Tolsztoj erkölcsi tanításának nagyságára mutatott rá és arra a rendkívüli hatásra, amelyet a keleti irodalomra — többek között Gandhira is — tett.

Gyakorlati téren a szovjet kiküldöttek vitték a szót. Gudzi közölte a jelenlévőkkel, hogy 1928-tól 1959-ig 90 kötetben adták ki Tolsztoj összes műveit, amelyek közül 45 az irodalmi alkotásokat tartalmazza, 13 naplójegyzeteket és jegyzeteket közül, 31-ben a

nagy író leveleit, az utolsóban pedig Tolsztoj posthumus kéziratait hozták nyilvánosságra. Ez év novemberében — húsz kötetben — jelenik meg Tolsztoj összegyűjtött műveinek új kiadása háromszázszáz példányszámban. Tolsztoj művei, továbbá a nagy íróról a Szovjet Szövetségben kiadott munkák négymillió példányszámban jelentek meg. Ezek a tények természetesen nem maradtak hatástalanul — hangsúlyozza a *New York Times Book Review* —, s elősegítették a közeledést még a szovjet delegátusok és az orosz emigránsok között is, akiknek soraiban öt amerikai, svédországi, franciaországi és olaszországi Tolsztoj-utód volt.

VISZÉLYBEN A RÁDIÓJÁTÉK?

A nyugat-németországi Ulmban is összeült egy értekezlet. Ez már időszerűbb kérdésekkel foglalkozott: a rádiójátékok helyzetével és jövőjével. A megbeszélést a Gruppe 47 elnevezésű irodalmi csoport hívta össze Hans Werner Richter vezetésével, a müncheni, hamburgi és baden-badeni rádióállomások anyagi támogatásával.

Az említett intézmények képviselőin kívül a németországi hangjáték-irodalom legjelesebb művelői: Günther Eich, Ilse Eichinger és Günther Grass vettek részt az értekezleten.

Három napon át hallgatták a hangszalagra vett rádiójátékokat és olvasták az új hangjátékok kéziratait — közöttük egy jugoszláv szerző Euridike-motívumokon alapuló művét is. (A nevét nem említik.) A legnagyobb figyelmet Wolfgang Hildesheimer: *Herren Walsers Raben* (Walsers úr hollói) című hangjátéka keltette, amelyben a reális történetek meseelemekkel keverednek. Sorrendben ezután Jan Rys cseh szerző *Das Netz* (Háló) című rádiójátéka következik, amely öt kórházi beteg beszélgetését idézi. Sikere volt a *Das andere Zimmer* (A másik szoba) című hangjátéknak is, amelyet P. Herbert lengyel lírikus írt. Tárgya: egy fiatal házaspár gyermeket vár, és igyekeznek meggyorsítani idős lakótársnőjük halálát, mert — szükségük van a szobájára. Günther Eich *Tiger Jussuf* című hangjátékának új változata nem tetszett, tekintet nélkül arra, hogy Eich mestere ennek a műfajnak. Alfred Andersch, a Gruppe 47 kiemelkedő tagjának *Albino* című rádiójátékát a bírálatok zápora követte.

Az értekezleten foglalkoztak a rádiójáték elvi kérdéseivel is. Nem fogalmazták meg ugyan ennek a fiatal irodalmi műfajnak a pontos meghatározását, egyhangúlag megállapították azonban, hogy különleges kifejezésmódot igényel. Eltértek a vélemények a tekintetben, hogy Goethe tulajdonképpen színpadra írta-e Iphigéniaját, viszont elfogadták azt a föltevést, hogy ha Friedrich Hebbel élne, a rádiónak és nem a színháznak írna. Nem merült föl kétség az iránt, hogy a gyors ütemben fejlődő távolballátás elvonja a hangjáték közönségének tömegeit, a televízió azonban csak azt veszi át — állapították meg —, ami a puszta szóalkozást jelenti, a hangjáték viszont megmarad a tiszta irodalmi kifejezésforma közvetítőjének. Igaz — szögezték le —, hogy a hangjáték azáltal, hogy kizárólag hanghatásokkal dolgozhat, kísértésbe viszi a szerzőt és túlzott elméltetésre, lélekelemzésre csábítja — ez a veszély fenyegeti a modern regényt is. Egyetértettek abban, hogy a hangjátéknak mind nagyobb mértékben a beszéd megjelenítő erejére kell támaszkodnia, így teljesítheti feladatát. Ha él a rendelkezésre álló lehetőségekkel, fennmaradhat, ugyanúgy, mint a regény, melynek már harminc év óta jóslgatják bukását, s ugyanúgy, mint az opera, amelynek már hatvan év óta rendezgetik a temetését.

GYERMEKKORI EMLÉKEK

Marcel Pagnol közönségünk elsősorban mint színdarabíró ismeri, művei között azonban jónéhány regény is akad, s ezek közül is legjelentősebbek a gyermekkori visszaemlékezések. Eddig két ilyenfajta műve volt ismeretes: a *La gloire de mon père* (Apám dicsősége) és a *Le Château de ma mère* (Anyám kastélya), s most hagyta el a sajtót a harmadik, a *Le Temps des secrets* (A titkok ideje), amelyet René Lalou méltat a *Nouvelles Littéraires* augusztusi számában.

A regény hőse, a 11 éves Marcel, a nyári szünidőben Roquevert birtokra utazik, hogy vadászással, pajtásaival és Jules Verne olvasásával töltse napjait. Terveit váratlan esemény zavarja meg, amelynek hangulata elárad az egész cselekményen. Nagyanyja 1871-től szüntelenül gyanakszik férjére, Marcel nagyapjára, hogy párizsi tartózkodása során megcsalta — bizonyítéka azonban nincsen. Július 24-én, házasságkötésük 60. évfordulóján, kicsalja az igazságot férjéből. Amikor Marcel és szülei Roquevert-be érkeznek, ott találják a házban az orvost, akit éppen azon buzgólkodók, hogy kipiszkálja nagyapa vállából nagyanyó utolsó egyetlen fogát, amellyel — féltékenységtől űzve — megharapta. Marcel később sem, soha nem felejtette el, hogy édesanyja — szemben a többiekkel, akik a dühöngési jelenet után egyhangúlag bolondnak mondták nagyanyót — szomorúan mosolygva mondta: „Dehogy bolond, céhogy! Szerelmes...”

A sors úgy hozta magával, hogy Marcel is szerelmes lett ezen a nyáron, belehabarodott egy vele egykorú kislányba. A földéken találkozott vele, amikor a lányka kígyóktól rettegve, tétovázva álldögölt, nem tudta, melyik úton merjen elindulni. Marcel nagyvívduzül — mindenütt elől járva — hazavezette. A kislány behívta fényűző otthonukba. Marcelt elkápráztatta a lalkás ragyogó bútorzata, Isabelle zongorajátéka és apjának — a nemesi álnéven író költőnek — patetikus hangú szavalása. Csak egy vágyat érzett: méltóvá lenni eszményképéhez. Arról ábrándozott, hogy a csöppnyi királynő lovagja legyen, ezzel szemben a lány rabul ejtette. Isabelle kisöccse kileste őket, elfecsegte titkukat apjának, és Marcel — véletlenül — saját fülével hallotta, amint az előkelő modorú apa hülyének nevezte. A katasztrófa nemsoká késett, Marcel viszontlátja szíve királynőjét, de hogyan? A kislányt heves hasmenés gyötörte, s kiderült az is, hogy nincs nemesi előnevük, hanem egyszerű polgári néven nevezik őket. Nem volt kisebb csapás az sem, amikor megtudta, hogy Isabelle apja részeges, nem költő, hanem a marseille-i helyi lap korrektora, de még ebből az állásból is elbocsátották, és hamarosan máshová költöznek. A fiún „édesbús bánat” vett erőt, s ettől az érzéstől akkor sem szabadult meg, amikor — a szünidő leteltével — visszatért a városba, hogy beiratkozzék a VI. osztályba. Itt is csalódás érte, elhatározta hát, hogy botrányt renchéz, így vonja magára a figyelmet. Közölte pajtásaival, hogy bosszút áll egy kereskedő fián, aki sértegette az internátus mövndélkeit. A könyv utolsó oldalain olvashatjuk, hogyan hajtotta végre bosszútervét.

A bíráló azt mondja, hogy ezek a könyvek jellemzik legihívőbbben Marcel Pagnol ízes, szellemes prózáját.

FÉNYKÉP ÉS SZÖVEG

Az *Arts* augusztusi száma a háború utáni francia könyvkiadói tevékenység 15 évének elemzését közli. A lap véleménye szerint nagy változások jellemzik ezt az időszakot. A háború után sok új, vállalkozószellemű ember kezdett foglalkozni könyvkiadással, közöttük Pierre Seghers, aki korábban cukrászsüteményt árult, és Albert Skira, aki viszont azelőtt — semmit sem csinált.

Az új francia könyvkiadók harminc százaléka újonc. Volt éréztük ahhoz, hogy fölismerjék az új idők követelményeit és lehetőségeit, bennük született meg az ötlet, hogy a fényképet a szöveg szerves alkotóelemévé tegyék. Pierre Seghers és az *Éditions du Seuil* kiadóvállalat több ilyen sorozatot adott ki, amelyek között különösen a *Microcosme*, a *Poètes d'aujourd'hui* (Mai költők), *Poètes de toujours* (Minőenkor költők) és a *Petite Planete* (Kis planéta) rendkívüli sikert arattak, és meglepően nagy példányszámot értek el.

A fényképészek és a montázkészítők nélkülözhetetlen munkatársai lettek a kiadói tevékenységnek. Montesquieu új kiadásához helikopterről csináltak fölvételeket, Montherlant könyvének illusztrációi viszont úgy készültek, hogy a fényképész két napig várt, amíg a *Les Jeunes Filles* (Fiatallányok) szerzőjének ablakai alatt elterülő sportpályán meg nem jelent a fruskák egy csoportja.

A modern fénykép új szintet adott a művészi reprodukciókat tartalmazó könyveknek is. A fekete-fehér tónusú képek helyett mind nagyobb teret kapnak a színes fényképek, és egyre élénkebben jut kifejezésre az a törekvés, hogy a reprodukciókat tartalmazó könyv az egyszerű, katalógizáló táblás helyett szerves művészi egységet alkosson. E téren Albert Skira dicsekedhet a legnagyobb sikerrel.

Az effajta kiadványok legfőbb problémája az, hogy sokba kerülnek. A könyvkiadók tehát — alkárcsak a filmek — koprodukcióba lépnek. Az *Édition de Pont-Royal* a *Historie de l'Europe et du génie européen* (Európa és az európai szellem története) című könyv kiadása előtt több ország kiadóival kötött koprodukciós szerződést, és a könyvet kilenc nyelven, százezer példányban nyomtatta ki.

A legnagyobb könyvsiker azonban a zsebkönyvek érték el. A *Librairie générale de France* közvetlenül a háború után kezdte meg a zsebkönyvek kiadását. Száz meg száz klasszikus és modern író művét — francia és külföldi remekeket — adták ki, és ma már ebben a sorozatban megjelenni minden író számára ugyanolyan megtiszteltetés, mint a Goncourt-díj elnyerése. Az effajta könyvtermelés döntő jellegű előfeltétele minden művelet gépesítése és normázása. Hogy minél olcsóbban adhassák ki a könyveket, a borítólapokat — tizenhatot — egyszerre nyomják.

A háború utáni francia könyvkiadás természetesen egyéb, nem anyagi jellegű sikereket is magáénak mondhat. A *Gallimard* könyvkiadóvállalat sokrétű és jelentős tevékenysége mellett kivételesen jelentős kultúrmissziót végez a *Julliard*-ház is — egy a sok újonc közül —, amely tizenöt év alatt mintegy ötszáz „oroszlánkörmöt”, úgynevezett első regényt adott ki. Julliard-nak nemcsak ahhoz van bátorsága, hogy teljesen ismeretlen szerzők műveit jelentesse meg, hanem arra is vállalkozik, hogy a könyvet három héttel a kézirat átvétele után ki is adja. Nem mindennapi ember, ha szabad ezt a kifejezést használni: szenvedélyes szerkesztő. Éjszakánként, éjfélről két óráig olvassa az új írók kéziratait, s ha valamelyik megdöbbent, szaktörtőinek megkérdése nélkül, tüstént nyomdába adja. Az eddig megjelent „első regények” közül kilenc nagy sikert aratott, negyven „zsebkönyv-szerző” pedig későbbi műveivel vált ismertté. Julliard hangoztatja, hogy „az a könyvkiadó, aki tisztában van mestersége szabályaival, tíz eset közül csak kilencszer tévedhet”.

A TORTÉNETÍRÓ KÖLTŐ SZERETNE LENNI

Robert Gravesről, hetven egyáltalán nem jelentéktelen könyv szerzőjéről közöl részletes tanulmányt a *The Kenyon Review*, Georges Steiner tollából. Olvasóközönségünk Graveset elsősorban mint az *En, Claudius, Az aranygyapjú* és a *Belizár herceg* íróját ismeri, pedig tevékenysége sokkal terjedelmesebb és sokrétűbb.

Graves az első világháborúban megsebesült, és családját már arról értesítették, hogy elesett. Ezek az egész életre kiható, döntő tapasztalatok szívbőljövő megbecsülést keltenek Gravesben a bátor emberek, általában a bátorság iránt és megvetést a T. S. Eliot és Ezra Pound-féle, elefántcsonttoronyba zárkózó költőkkel szemben. Írói sugallata, a könyvek iránti szeretete származásában gyökerezik: anyai nagybátyja a világszerte ismert német történész, Leopold von Ranke volt, nagyapja, a hajcáni limericki püspök fejtette meg a híres *Ogham* nevű ír kéziratot, anyai ágon pedig egészen a középkori skót királyokig vezetheti vissza családfáját. Ez a kettősség vezette a hivatásos író pályájára. Miután találkozott T. E. Lawrence ezredessel és megírta róla szóló könyvét, amellyel — 1927-ben — első üzleti sikerét elérte, Mallorca szigetére költözött. Ott él és dolgozik egy magányos házban, amelynek ablakai a Földközi-tengerre, történelmi regényeinek színhelyére néznek.

Graves elsősorban költőnek tartja magát, versekkel akarja megörökíteni nevét az angol irodalomban. Verskötetei 1926-ban, 1938-ban, 1947-ben, és 1955-ben jelentek meg. Költészete higgadt, racionális, versei nagyrészt rövidiek, egy nagyműveltségű, gondolkodó ember vallomásai, hangjuk az angol és a skót balladák hangja. Függetlenségét azonban, természetesen, nem verseinek, antológiaiainak, fordításainak (közöttük van az *Iliász* is) és számtalan cikkeknek, amelyek életművének tetemes részét jelentik, hanem történelmi regényeinek köszönheti.

Steiner véleménye szerint Graves érdemei e téren kivételesen nagyok, az ő munkásságát a történelmi regényírásban a *Pompei utolsó napjai* és a *Quo Vadis* hagyományai éltek. Graves új módszerrel dolgozik. Nem elégszik meg a tények regényes bemutatásával, hatalmas tudással fölfegyverkezve, minden írásában arra törekszik, hogy föltárja az „igazi” eseményeket, hogy bepillantson a történelem titkaiba. Módszerét ő maga „analeptikusnak” mondja, és így magyarázza: „Nem más ez, mint az elfelejtett események intuitív föltárása, az idő szándékos eltávolításának segítségével”. A történészek viszont éppen módszere miatt támadják és nevezik műkedvelőnek, sőt kuruzslónak, a valóságban azonban Graves éppen ezzel a tevékenységével valósította meg az áhított eszményt, a költői ideált, ami felé — sokkal kisebb eredménnyel — verseivel törekszik.

MAGYAR-ROMÁN IRODALMI KAPCSOLATOK VAJDASÁGBAN

A LUMINA ez évi 4. száma arról tanúskodik, hogy a bánati román írók törekednek megismertetni népükkel a jugoszláviai magyar írók műveit.

Bori Imre beszámolója irodalmunk történeti fejlődését és jelen helyzetét foglalja össze. Herceg János novellája, Debreczeni József, Lataik István, Gál László és Fehér Ferenc versei jól sikerült fordításokban kerülnek a román olvasóközönség elé, és nyújtanak ízeletet irodalmunkból, elősegítve a kölcsönös megismerést.

G. Cz. A.

A *Les Lettres Francaises* Jean Prévost-nak szenteli augusztus 3-i számát, annak a francia írónak, akinek életműve és sorsa újszólván mítikusan hat az „új regény”, Sartre allegorikus színdarbjai és az algériai rémtettek elleni lanyha lázadás légkörében élő mai francia irodalomban.

Prévost 1901-ben született, iskoláit tanára, Alain erős befolyása alatt végezte. Először a *Navire d' Argent* szerkesztőségi titkára lett, majd az Europe szerkesztőségébe került. Az 1930. és 1931. esztendőt lektoraként Cambridge-ben töltötte, azután mint újságíró dolgozott több francia lapnál. Időközben írt, s már első könyvével bebizonyította, hogy szokatlanul élénk és minden iránt érdeklődésű ember. *A Plaisirs du sport* (A sport örömei) — hangsúlyozza Roger Nimier — a „türelem dicsérete”. A könyvet Montaigne-ről szóló tanulmánya követte. Egy éjszaka írta meg ezt az esszét. Regények, újabb esszék következnek, majd egy versgyűjtemény fordítása — összesen 15 könyv, és egyik sem jelentéktelen.

Prévost már 1936-ban elnyerte a Strauss-díjat összes műveivel, 1943-ban pedig, a megszállás tetőfokán, *Création chez Stendhal* (Stendhal alkotó művészete) című tanulmányáért a francia akadémia díját kapta meg. Ezt a munkát Henry Martineau, a legismertebb stendhalista, „Stendhal eredeti és szilárd emlékművének” nevezte.

A megszállás éveit egyébként az író kivételes lényének bizonyítékai. Mialatt tanulmányán dolgozott, élénk összeköttetésben állt az ellenállási mozgalom lyoni szervezetével. Később, amikor a Vercors hegység lábánál telepedett meg, Baudelaire-ről szóló könyvén dolgozott. Kéziratát halála után ásták ki rejtékhelyéről, a föld alól, és csak 1952-ben adták ki. Az 1944-es esztendő kemény harcokban telik el, Prévost újszólván le sem száll kerékpárjáról, ide-oda karikázik Grenoble, Lyon és Párizs között, illegális kapcsolatokat sző, pénzt, fegyvert, élelmiszert szerez a maquis-k számára, szerfölött ritka szabad estéin pedig ír. Tíz hetet tölt a Vercors hegyén, parancsnoka egy maquis-csoportnak — Goderville az álneve — és 1000 német katona ellen harcol. Visszavonulásra kényszerítik, öt napig egy barlangban rejtőzködik bajtársaival, és — irodalmi vitákat folytat. Megkísérli az áttörést az Isère völgyébe, ahol szintén harcok dúlnak, útközben azonban egy német járőr elfogja, és néhány bajtársával együtt agyonlövik. A *Les Lettres Francaises* említett számának valamennyi cikkírója: Marcel Achard, Aragon, André Maurois, Georges Sadoul és mások — mindnyájan Prévost ismerősei és jóbarátai — kivétel nélkül az író bátorságáról, szellemi és testi kitartásáról, szilárd jelleméről és egyenes gondolkodásáról tesznek tanúbizonyságot.

„Jean Prévost” — írja Nimier, az ifjabb nemzedék egyik képviselője, aki szintén csatlakozott a megtisztelő megemlékezéshez — „azok közé a nagy, megingathatatlan szellemek közé tartozott, amelyeket Franciaország meglehetősen szabályos időközben szül a világra... Az az érzésünk, hogy Albert Camus munkássága, keletkezése pillanatától kezdve, tovább viszi Jean Prévost életművének stafétabotját, ugyanazok az eszmények, ugyanaz az ízlés, ugyanaz a reagálás van meg benne is. Ne tekintsünk tehát a *Les Frères Bouquiquant* (Bouquiquant fivérek, Prévost regénye) írójára, mint olyasvalakire, aki korán halt meg, és nem találta meg a maga közönségét, Prévost-ban egy esetleges Nobel-díjas író és egy nemzedék tanítóját kell látnunk.”

TIZENÖT ÉVES A JUGOSZLÁVIAI ROMÁN SAJTÓ

A bánáti román kisebbség most ünnepli anyanyelvű sajtója megindulásának tizenötödik évfordulóját. Ügyszólván még el sem hallgattak a második világháború fegyverei, már 1945 május 3-án elhagyott a román kulturmunkások alibunári nagygyűlésén — melyen Vasko Popa elnökölt — a határozat egy román nyelvű hírlap megindításáról. A lap LIBERTATEA (Szabadság) címmel első ízben 1945. május 27-én jelent meg Versecen, és azóta folyamatosan minden vasárnap megjelenik, és tájékoztatja a mintegy 45 000 főnyi román népcsoportot a fontosabb hazai és külföldi eseményekről. Ebben a lapban láttak napvilágot a szépirodalom és publicisztika művelőinek első szabad és haladó szellemű írásai is, versben és prózában, eleinte időszakos irodalmi melléklet formájában. Később, 1947-ben ebből fejlődött ki a LUMINA (Világosság) című önálló irodalmi és társadalmi folyóirat, mely már ezres példányszámban jelenik meg kéthavonként. Másik hajtása, a BUCURIE PIONIRELOR (Pionírok Öröme) című gyermeklap már 1946-ban önállósodott. Maga a LIBERTATEA hírlap jelenleg ötezres példányszámban talál olvasókra. A LIBERTATEA sajtóvállalat kezében van az egész román nyelvű könyvkiadás is, mely igen szép tervet valósított meg a legjobb erők együttműködésével és összefogásával. Verseci nyomdájából tizenöt év alatt 314 különböző tárgyú kiadvány, mintegy félmillió példányban került ki. Csaknem teljesen ellátja tanfolyókkal a román iskolákat, azonkívül a hazai román írók eredeti műveivel, román klasszikusok kiadásával, a jugoszláv irodalom fordításával, politikai, gazdasági és egészségügyi ismeretterjesztő brosrúrákkal szolgálja a művelődést és haladást.

Mindezekből június hóban Versecen kiállítást rendeztek, melyen minden a kiadói tevékenység megindulása óta eddig megjelent román nyelvű sajtótermék látható volt.

A LUMINA ez évi 3. száma jubileumi visszapillantással és jelesebb munkatársai bemutatásával ünnepel.

G. Cz. A.

EGY KÖNYV, AMELYRE 110 ÉVIG VÁRTAK

Szeptember végén adták át a közhasználatnak a szerb-horvát nyelv új helyesírási szabályzatát, amelyen évekig dolgozott egy nyelvészekből és filológusokból álló bizottság. A helyesírás többekévébég egységessé teszi az írásmódot a szerb-horvát nyelvterületen, és fontos lépést jelent a szerb-horvát irodalmi nyelv fejlődésében. Vlatko Pavletić kritikusa a zágrábi Telegram c. hetilap október 7-i számában vezércikkben foglalkozik az új helyesírással.

1850-ben Bécsben a szerb és horvát irodalom és nyelvészet legkiemelkedőbb egyéniségei: Vuk Karadžić, Djuro Daničić Ivan Mažuranić és mások megbeszélést tartottak, s megállapodtak a szerb és horvát nyelv helyesírásának alapelveiben. Azóta a fejlődés sokirányú volt, s az akkori elvek csak most, 110 év múltán valósultak meg.

Pavletić megállapítja cikkében, hogy az új, közös helyesírás pillanatnyilag a legmegfelelőbb megoldást jelenti, s egyike a világ legdemokratikusabb helyesírásainak. Ebből egy gyengesége is következik, hogy ti. sok esetben lehetőséget nyújt a több, egyaránt helyes változat közötti választásra, s ezzel újabb problémákat tá-

maszt. A kettős alakok egyenrangúak, s ez a helyesírásnak és nyelvhasználatnak széles alapokat biztosít. Az új helyesírás a türelmesség elvén nyugszik, és mindenki számára elfogadható, mert nem kizárólagos.

A szabályzat megvalósítása sokban függ a pedagógusoktól: az ő gondoskodásuk és munkájuk biztosíthatja csak a helyes használatot, hangsúlyozza Pavletić. Fontos feladat vár a szerkesztőkre és írókra is. Az új helyesírás nem gátolja az egyéni stílus fejlődését, s a szerkesztők és lektorok közbelépése csak akkor lesz szükséges, ha az egyéni nyelv átlépi a helyesírási szabályok megengedte határokat. Az a tolerancia, amelyen a helyesírás alapszik, mondja Pavletić, teret enged az íróknak, hogy tovább gazdagítsák a szerb-horvát nyelvet.

A helyesírás új szabályzata nemcsak nyelvészeti, hanem politikai jelentőséggel is bír, mivel a maga módján kifejezi társadalmi munk fejlődésének elveit. Pavletić végül megállapítja: a helyesírási szabályokra is vonatkozik a Kommunista Szövetség programjának az a tétele, hogy számunkra semmi sem olyan szent, hogy ne lehessen túlhaladni, s ne adja át helyét annak, ami még haladóbb, még szabadabb, még emberibb.

A SZERB-HORVÁT KÖLTŐI NYELV SZÓTÁRA

Djordje Krstić, a belgrádi Kísérleti Fonetikai Intézet igazgatója nyilatkozatot adott az irányítása alatt működő intézmény munkájáról a Književne novine munkatársának. A lap október 7-i számában megjelent interjú arról tájékoztat bennünket, hogy az intézet munkatársai a modern költői nyelv szótárán dolgoznak. A mű felöleli az egész mai költői nyelv szókincsét, a második világháború utáni időszakból. Helyet kapnak benne azoknak a költőknek a szavai is, akik a háború előtt kezdtek el írni, s utána folytatták működésüket (Tin Ujević, Miloš Crnjanski, Miroslav Krleža stb.). Öt év alatt 204 verskötetet elemeztek az intézet munkatársai, s eddig 1 300 000 szót jegyeztek fel. Az eddigi kutatások, Krstić szerint, megmutatták, mely szavak dominálnak a mai szerb-horvát költői nyelvben. A munka még nem fejeződött be, de már megállapították, hogy Ivo Andrić, a *Híd a Drinán*, a *Trávniki krónika*, *Az elátkozott udvar* stb. szerzője leggyakrabban az ember szót használja műveiben, aztán az élet, világ stb. szavakat. Marko Ristić költő és esszéíró leggyakrabban használt szavai: élet, ember, regény, Miodrag Pavlović költőé: kéz, szem, nap, felhő, ember, éjszaka stb.

A szótárnak mintegy 800 oldala lesz. A szókincsnek ez a gyűjteménye lehetővé teszi, hogy megállapítsuk, mennyire tudja a költészet követni az életet, mennyire mélyül el az élet kérdéseinek vizsgálatában, mennyire tart lépést a tudomány fejlődésével stb. A szótár megkönnyíti a mai költészet és az egyes költők fejlődésének vizsgálatát is. Stilisztikai tanulságokat is ad majd ez a mű.

Djordje Krstić kijelentette, hogy az intézet a költői nyelv szótára mellett készíti az újságírás, a politikai élet, a próza, a dráma nyelvének szótárát is. Foglalkoznak az intézetben a régi írók nyelvével is (Branko Radičević, Vuk Karadžić, Djura Jakšić, és mások nyelvének szótára), és szándékuk ezt a munkát folytatni, hogy eljussanak a szerb-horvát nyelv első emlékeinek feldolgozáig. Így készülhet majd el a szerb-horvát nyelv teljes költői szótára.

A THURZÓ-DÍJ SZABÁLYZATA

A zentai Községi Kultúrtaács 1960. ápr. 24-én határozatot hozott a Thurzó-díj megalapításáról, amely a következő szabályzat alapján kerül kiosztásra:

1. A Községi Kultúrtaács időnkint pályázatot hirdet a következő pályamunkákra:

- a) magyar nyelvű irodalmi jellegű diákmunkákra,
- b) Thurzó-versek szerbnyelvű műfordítására.

2. Az „a” pontban kitűzött pályázaton részt vehetnek a 14. életévüket be nem töltött elemi iskolás jugoszláviai tanulók, a „b” pontban feltüntetett pályázaton pedig minden jugoszláv állampolgár.

3. A pályázat kiírása alkalmával a Kultúrtaács meghatározza a pályaművek beküldésének határidejét és módját, valamint a bírálóbizottság névsorát.

4. A pályázatot egy irodalmi folyóiratban kell közzétenni, és a pályamunkák beküldési határideje nem lehet a közzétételtől számított 3 hónaptól rövidebb.

5. A Thurzó-díj 5 cm átmérőjű ezüstérem, amelynek elülső lapján a haladó költészetet szimbolizáló rajz és a „Thurzó díj” fölírás, hátlapján pedig Zenta címére és a díjnyertes neve áll. Minden díjnyertes oklevelet is kap.

6. A bírálóbizottság egy-egy pályázat alkalmával legtöbb 3 díjat adhat ki. A bírálóbizottság határozatát a pályázat határideje után eltelt 1 hónap alatt írásban adja be a Községi Kultúrtaácsnak, és ez legkésőbb újabb egy hónap alatt hirdeti ki az eredményt. Erről írásban kell értesíteni minden résztvevőt. A bírálóbizottság határozata ellen semmilyen föllebbezésnek nincs helye.

7. A pályázaton csak eddig nyomtatásban meg nem jelent írássokkal lehet részt venni. A pályaműhöz melléklendő jelíges borítéknak tartalmaznia kell a pályázónak erre vonatkozó kijelentését és a pályázó pontos adatait.

8. A bizottság a díjat nem nyert pályaművek szerzőinek nevét nem közli.

9. A díjnyertes pályaművekre a Kultúrtaács semmilyen közlési jogot nem formál, de a pályázaton résztvevő személy kötelezettséget vállal, hogy a díjnyertes írás, ha bármikor nyomtatásra kerül, azt a megjegyzést is viseli, hogy „a zentai Községi Kultúrtaács Thurzó-díját nyerte”.

10. Minden pályázó a pályaműhöz melléklendő jelíges borítékban aláírásával köteles igazolni, hogy ezen szabályzat előírásait ismeri.

MEGOKOLÁS

Thurzó Lajos halálának 10. évfordulója alkalmából községünk közössége ezen díj kiírásával kíván emléket állítani a község szülöttjének, Thurzó Lajos költőnek, aki a haladó vajdasági irodalom egyik úttörője volt, és részt vett községünk munkásmozgalmában. A pályázat „a” pontja emléket kíván állítani Thurzó Lajos fiatalság iránti szeretetének, amelyet igen sok gyermekverse tanúsít. A „b” pontban feltüntetett pályázat pedig Vajdaság népének közleledését hívott szolgálni. Mindez együttvéve, meggyőződésünk szerint, jelentős lépés lesz községünk szellemi fejlődésében.